

Лесік І. М., кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії і суспільних наук, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

ORCID ID: 0000-0003-1225-7594

e-mail: lesik@mnau.edu.ua

Соціально-економічні небезпеки безробіття для інфраструктури аграрного ринку України

Анотація. Розглянуто загальні проблеми безробіття, які охоплюють усі сфери життєдіяльності й аграрний ринок та інфраструктуру зокрема. У статті окреслено соціально-психологічний портрет безробітного з урахуванням ціннісних орієнтацій особистості, пов'язаних із професійною діяльністю, рівнем заробітної плати, місцем проживання. Охарактеризовано коло небезпек, викликаних безробіттям, серед яких: втрата населенням можливості отримання стабільного високого доходу, як засобу до існування та самовідтворення; скорочення надходжень до державного бюджету у вигляді податків; втрата досвіду та професійної майстерності людьми які не мають роботи за фахом; масова міграція населення через соціальні, економічні та політичні аспекти. Встановлено, що соціально-допустимий рівень безробіття для запобігання загостренню соціальних конфліктів не повинен перевищувати критичної величини. Досліджено динаміку рівня безробіття аграрного ринку та інфраструктури. Доведено, що усунення соціально-економічних небезпек безробіття для аграрного ринку повинно мати не тільки нормативно-правові основи, але й практичне їх застосування.

Ключові слова: безробіття; аграрний ринок; інфраструктура; ціннісні орієнтації; міграція.

Lesik Iryna, Ph.D. (Economics), Associate Professor of the Department of Economic Theory and Social Sciences, Mykolayiv National Agrarian University, Ukraine

Socio-Economic Risks of Unemployment for the Agricultural Market Infrastructure of Ukraine

Abstract. Introduction. Unemployment problems cover all areas of society and the agricultural market infrastructure in particular. Unemployment, as a social and economic phenomenon that prevents a part of the population from exercising their right to work in order to receive remuneration as a source of livelihood and satisfaction of their own needs, is dangerous depending on the line of residence in the status of an unemployed person at the individual level. A significant part of workers involved in the production infrastructure sectors of the agricultural market, associated with the cultivation of crops remain socially unprotected for about 5-6 months, which is associated with the specifics of the industry. A range of dangers caused by long-term unemployment, includes depression; increased feelings of social isolation, growth of apathy, increasing of excitability and aggression; loss of experience and professional skills of people who are unemployed; mass migration due to social, economic and political aspects.

Purpose. The purpose of this article is to analyze the dangers for the infrastructure of the agrarian market of social and economic nature; to study the socio-psychological portrait of the unemployed, taking into account the valuable orientations of the individual; to reason the ways of prevention and elimination of the unemployment dangers.

Results. The author has defined the valuable orientations of the individual as an integral component of the socio-psychological portrait of the unemployed, which are formed under the influence of various factors, most of which are negative in nature, both for the individual and for society as a whole. Changes in the mobility of the labor force in agriculture, the size of the average monthly salary of women and men in certain types of economic activity in the dynamics, the number of economically active population of Ukraine have been analyzed. Critical thresholds, which carry direct threats related to poverty, degradation and criminalization of society, the destruction of the family institution, the fall of the economy, have been studied.

Conclusions. Due to their social and economic status, unemployed citizens face a complex of interrelated problems. The solution of which depends not only on the socialization and integration of the individual, but also on the proper legal and regulatory protection of the rights and freedoms of citizens by the state, the number of created jobs, steadily high incomes, etc.

Keywords: unemployment; valuable orientations, agrarian market, infrastructure, social protection.

JEL Classification: E24, J00, O15, R23, J43.

Постановка проблеми. Економічний розвиток суспільства нерозривно пов'язаний із продуктивними силами, невід'ємною складовою яких є людина, здатна застосовувати свої здібності та навички в процесі праці. В умовах глобалізації попит на кадри зростає і країнам на різних етапах розвитку все складніше конкурувати із високорозвиненими державами, які залучають кращих спеціалістів з усього світу. Вирішити питання кадрового дефіциту у галузях, які не потребують високої

кваліфікаційної підготовки, такі країни можуть за рахунок мігрантів. Тому для країн, що розвиваються, важливо зберегти свій кадровий потенціал, який є вирішальним у підвищенні продуктивності праці, економічної стабільності та конкурентоспроможності країни.

Для України визначним сегментом, що формує продовольчу безпеку країни, є аграрний ринок та інфраструктура, що його обслуговує, яка наряду з

іншими галузями та підгалузями потребує кваліфікованого кадрового забезпечення. Усі суб'єкти відносин, залучені до процесу виробництва, збирання, зберігання, переробки, сортування, транспортування сільськогосподарської продукції опиняються під впливом соціально-економічних небезпек безробіття, які чинять психологічний тиск як на працюючого так і на безробітного.

Втрата роботи, як складна життєва ситуація, вимагає від людини здібностей нею опанувати. Ефективність опанування багато в чому залежить від того, наскільки людина здатна виконувати певні біосоціальні функції, а саме: адекватно сприймати навколишню дійсність і власний організм, мати адекватну систему відносин і спілкування з оточенням; здатність працювати, навчатись, організувати своє дозвілля і відпочинок, змінювати поведінку відповідно рольовим очікуванням інших. Іншими словами, ефективність опанування складною життєвою ситуацією залежить від здатності людини до соціально-психологічної адаптації [1]. Протириччя між наявністю несприятливих об'єктивних зовнішніх економічних умов та їх впливом і, особливо, суб'єктивним сприйняттям зумовлює необхідність з'ясувати зміст індивідуально-психологічних проявів, а також заходів і засобів психологічного забезпечення адекватного рівня адаптації особистості до змін [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Маршалл К., Маршалл А., Сміт А., Макконнелл К. та багато інших науковців вивчали питання безробіття на різних етапах еволюції економіки та ринкових відносин. Сьогодні дослідження науковців охоплюють теоретичні, методологічні, та практичні засади пов'язані з безробіттям – складним, багатоаспектним, соціально-економічним явищем. Лук'янова Л. розглядає безробіття, як макроекономічну проблему, невід'ємну складову ринкової економіки, один із негативних наслідків самої природи ринку праці [3]. Транченко Л. В. та Солонінко К. С. зазначають, що безробіття в ринковій економіці – це стан ринку робочої сили за умов, коли пропозиція робочої сили перевищує попит на неї. Чим нижчий рівень соціально-економічного розвитку країни, тим вищий рівень безробіття і навпаки [4,5]. На точку зору Дж. Кейнса «Найбільш значними вадами суспільства, в якому ми живемо, є його нездатність забезпечити повну зайнятість, а так само довірливий і несправедливий розподіл багатства і доходів» [6, с. 359]. Денисюк О. М., Ярова Л. Г. досліджують рівень безробіття, а також визначають напрямки подолання кризових явищ на ринку праці [7,8]. Не зважаючи на достатній рівень вивченості проблеми, соціально-економічні небезпеки для аграрного ринку інфраструктури пов'язані із безробіттям наразі продовжують формуватись. Теоретико-методологічні

та практичні аспекти спрямовані на зниження рівня небезпек, пов'язаних із безробіттям для аграрного ринку та інфраструктури залишаються актуальними і вимагають подальшого вивчення.

Формулювання цілей дослідження. Метою даної статті є аналіз небезпек для аграрного ринку та інфраструктури соціального та економічного характеру, вивчення соціально-психологічного портрету безробітного з урахуванням ціннісних орієнтацій особистості, обґрунтування напрямів запобігання та усунення небезпек безробіття.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Проблеми зайнятості у ринково-конкуренційних умовах вітчизняної економіки є не лише проблемами безробіття, вони більш глибокі і лежать, в першу чергу, у площині раціонального використання праці; забезпечення гідного рівня життя працюючого населення; задоволення потреб економіки у робочій силі із врахуванням її кількості і якості; задоволення професійних потреб працівників; соціальну підтримку у разі втрати роботи. Більш того зайнятість є категорією регіональною, оскільки формується у межах окремих територій і визначається особливостями їх розвитку: національно-історичними, економічними, соціально-побутовими, демографічними [9].

Швейцарія початку 90-х років ХХ ст. переживала зростання безробіття, пов'язаного із занадто високою часткою іммігрантів в структурі населення. Існуюча міграційна політика вважалась головною причиною такого росту, оскільки переважна більшість іноземців, які приїздили і облаштувалися в Швейцарії в періоди економічного зростання, були низько кваліфікованими і в даний час переважають серед безробітних [10].

Тривале безробіття серед молоді може стати перешкодою для їх повної інтеграції в суспільство. Комісія Європейського союзу підтримує дослідження механізмів, за допомогою яких безробіття серед молоді веде до «соціального відчуження». Теорії і попередні дослідження, що стосуються соціальної ізоляції і соціальної підтримки, можуть допомогти пояснити наслідки безробіття серед молоді, хоча ці явища варіюються в залежності від країни [11].

Сьогодні проблеми безробіття є актуальними як для розвинутих країн так і для країн, що розвиваються. Складність даного явища полягає у соціальній незахищеності різних вікових груп. Окрім того, чим довше людина має статус безробітного, тим більше втрачає соціальну орієнтацію, що є особливо небезпечним для суспільства. Саме тому серед дослідників значна увага приділяється ціннісним орієнтаціям особистості, які знаходять свій відбиток у соціально-психологічному портреті безробітного (табл.1).

Таблиця 1 Соціально-психологічний портрет безробітного з урахуванням ціннісних орієнтацій особистості

Стан	Ціннісні орієнтації	Небезпеки
Короткострокове безробіття (1-3 місяці)	<ul style="list-style-type: none"> – соціальна активність; – компетентність; – комунікабельність; – досвідченість; – професійна мобільність. 	<ul style="list-style-type: none"> – низький рівень доходів; – соціальна незахищеність; – перекваліфікація.
Середньострокове безробіття (від 3 місяців до 7 місяців)	<ul style="list-style-type: none"> – дезорганізація; – недостатня компетентність; – низька власна професійна мобільність; – дефіцит вербального спілкування. 	<ul style="list-style-type: none"> – втрата стабільного доходу; – соціальна напруженість; – послаблення мотивації до праці; – часткова втрата професійних та кваліфікаційних навичок; – психологічний дискомфорт; – міграція;
Хронічне безробіття (протягом 12 місяців і більше)	<ul style="list-style-type: none"> – безініціативність; – втрата довіри до людей, держави; – небажання пошуку роботи; – дискваліфікація; – замкнутість; – апатія; – девіантна поведінка. 	<ul style="list-style-type: none"> – низький рівень життя; – повна втрата професійних та кваліфікаційних навичок; – руйнування життєвих звичок, інтересів, цілей; – деструктивний настрій; – криміналізація.

Джерело: узагальнено автором з використанням [12-14]

Соціально-психологічний портрет безробітного характеризує зміну ціннісних орієнтацій, життєвих пріоритетів, які трансформуються в залежності від часу, протягом якого особа знаходиться в статусі безробітного. Для працівників, задіяних у галузях виробничої інфраструктури аграрного ринку, пов'язаних із вирощуванням сільськогосподарських культур, основною причиною безробіття є сезонність. Тому значна частина працівників задіяних у цій галузі залишаються соціально незахищеними орієнтовно протягом листопада-квітня, через що вони підпадають під ризики, серед яких: втрата стабільного доходу; соціальна напруженість; послаблення мотивації до праці; часткова втрата професійних та кваліфікаційних навичок; психологічний дискомфорт; міграція.

Встановлено, що для тих людей, які втратили роботу, як правило, характерні: переживання стану депресії; зниження відчуття задоволення життям; посилення відчуття самоти та соціальної ізоляції; втрата відчуття часу, відсутність розпорядку дня; наростання апатії, пасивності і покірності; переважання настроїв песимізму і фаталізму відносно життя в цілому; втрата прагнення до впорядкованості у своєму житті; підвищення збудливості, агресії [15].

Соціально-психологічно не захищена людина, наряду із переліченими характерними ознаками отримує більше ризиків на захворювання. Девіантна поведінка негативно впливає на членів малої соціальної групи та інших оточуючих, що містить пряму психологічну та фізичну загрозу. Втрата вмотивованості до праці, депресія, соціальна ізоляція може мати не обернений характер. Тому з боку державних соціальних органів повинна організовуватись та проводитись соціальна робота із соціально незахищеними категоріями, які потребують

сторонньої допомоги, через непрості життєві обставини у яких вони опинились. Складність полягає у вчасному виявленні таких категорій громадян, оскільки байдужість сьогодні є однією із небезпек, від якої незахищений жодний індивід.

Попри те, що соціальні служби покликані до виявлення, взяття на облік, вивчення потреб, соціального супровід, профілактику і реабілітацію, соціальну та психологічну адаптацію незахищених категорій громадян ними не завжди виконуються в повному обсязі задекларовані положення через: «відсутній механізм оцінки потреб населення; недостатнє штатне забезпечення соціальними працівниками, соціальними педагогами, психологами, юристами та іншими фахівцями; уповільнений доступ населення до соціальних служб, особливо у сільській місцевості; недостатнє залучення недержавних організацій до надання соціальних послуг; відсутність механізму ліцензування щодо надання соціальних послуг з боку державних органів виконавчої влади» [16].

Розглянемо мобільність робочої сили на ринку праці України на прикладі руху працівників сільського господарства які зараховані на підприємство наказом про прийняття на роботу а також звільнені у звітному періоді, незалежно від причин у 2016-2018 рр. (табл. 2).

Аналіз наведених даних свідчить про негативну динаміку щодо кількості звільнених працівників сільського господарства за плинністю кадрів або через скорочення штатів, яка щороку перевищує показник прийнятих на роботу працівників, відповідно до наказу. Так, у 2016 р. відхилення становило 10 тис. осіб, у 2017 р. 13 тис. осіб, у 2018 р. 5 тис. осіб.

Таблиця 2 Рух працівників сільського господарства, тис. осіб

Показник	Рік			2018 р., % порівняно до	
	2016	2017	2018	2016 р.	2017 р.
Прийнято	202	221	211	104,5	95,5
Звільнено	212	234	216	101,9	92,31
Відхилення	-10	-13	-5	x	x

Джерело: побудовано за даними [17]

За статистичними даними [17] рівень вимушеної неповної зайнятості у сільському господарстві 2018 р. серед працівників, які знаходились у відпустках без збереження заробітної плати (на період припинення виконання робіт) становив у I кварталі 0,8%, у II кварталі 0,3%, у III кварталі 0,3% у IV кварталі 0,4% до середньооблікової кількості штатних працівників. Серед працівників, які переведені з економічних причин на неповний робочий день у I кварталі 1,8%, у

II кварталі 0,5%, у III кварталі 0,4% у IV кварталі 1,2% до середньооблікової кількості штатних працівників. За наведеними даними можна відмітити підтвердження сезонного характеру праці, який у показниках неповної зайнятості та відпусток без збереження заробітної плати за I та IV квартали є найвищими.

Розмір середньомісячної заробітної плати жінок і чоловіків за окремими видами економічної діяльності проаналізуємо у таблиці 3.

Таблиця 3 Рівень середньомісячної заробітної плати жінок і чоловіків

Вид економічної діяльності	Середньомісячна заробітна плата штатних працівників, грн						Співвідношення зарплати жінок і чоловіків, %		
	2016 р.		2017 р.		2018 р.		2016 р.	2017 р.	2018 р.
	жін.	чол.	жін.	чол.	жін.	чол.			
За усіма видами діяльності, у т.ч.:	4480	6001	6321	8021	6142	7618	74,6	78,8	77,7
– сільське господарство	3635	4423	5040	6077	7948	10625	83,8	82,9	80,6
– промисловість	4857	6 503	6372	8 356	9404	11520	74,7	76,3	74,8
– складське господарство та допоміжна діяльність у сфері транспорту	5946	6894	7498	8910	12556	15714	86,2	84,2	81,6
– інформація та телекомунікації	8159	10550	10535	13160	13685	21421	86,2	80,1	79,9
– фінансова та страхова діяльність	8815	13154	10910	16930	7830	10083	67,0	64,4	63,9

Джерело: побудовано за даними [17]

За розміром середньомісячної заробітної плати штатних працівників у окремих видах економічної діяльності галузь сільського господарства є найменш оплачуваною. У 2016-2017 рр. розмір заробітної плати як чоловіків так і жінок був менше середньомісячної заробітної плати штатних працівників у співвідношенні до середньомісячної заробітної плати за усіма видами економічної діяльності. Показник 2018 року відображає позитивні зміни щодо збільшення розміру середньомісячної заробітної плати штатних працівників у сільському господарстві порівняно до середнього показника по усіх галузях, проте за видами економічної діяльності поступається лише показнику 2018р. «фінансова та страхова діяльності» а відносно інших галузей залишається найменш оплачуваною. Також слід відмітити гендерну дискримінацію у розмірах оплати праці жінок відносно оплати праці чоловіків за однаковими видами економічної

діяльності, яка не перевищує 86,2 % а найменша межа становить 74,7% від заробітної плати чоловіків.

В Україні за оцінкою експертів кількість економічно неактивного населення віком 15-70 років у 2018р. становила 10,7 млн. осіб, що становило більше третини всього населення цього віку. Кожен другий економічно неактивний був пенсіонером, кожен п'ятий – учнем, студентом або виконував домашні (сімейні) обов'язки. Рівень безробіття населення працездатного віку (за методологією МОП) у 4,8 рази перевищував рівень зареєстрованого безробіття, розрахованого по відношенню до економічно активного населення працездатного віку (у жінок – у 3,5 рази, чоловіків – у 6,5 рази, міській місцевості – у 5,9 рази, сільській – у 3,7 рази). Серед безробітних дві третини склали містяни (1,1 млн. осіб), решту – сільські мешканці. Рівень безробіття населення віком 15-70 років порівняно з 2017р. зменшився на 0,7 в.п. та у 2018р. становив 8,8%

економічно активного населення зазначеного віку, а серед населення працездатного віку – 9,1%. Відповідний показник по країнах Євросоюзу (6,8%) був нижчий, ніж в Україні [18].

У світовій практиці поріг безробіття на рівні 8,0-10,0% вважається критичним. Для України показники 8,8% безробітних серед економічно активного населення 15-70 років та 9,1% серед населення працездатного віку знаходиться в межах критичного граничного значення, яке несе у собі прямі загрози пов'язані із бідністю та зубожінням, деградацією та криміналізацією суспільства, руйнацію інституту сім'ї, падінням економіки. Водночас держава отримує подвійне навантаження через недоотримання у державний бюджет вирахувань у вигляді податків за наявної значної кількості безробітних а також, витрати, які держава повинна відшкодувати на соціальний захист та підтримку незахищених верств населення. Крім того необхідно зазначити й тіньовий ринок праці, який приховує значну частину доходів від оподаткування, через неофіційне працевлаштування, або мінімальні виплати офіційно оформлених працівників.

Для інфраструктури аграрного ринку України значні ризики сьогодні пов'язані із діяльністю латифундистів, серед яких: поглинання малих і середніх підприємств, які забезпечували роботою некваліфіковані кадри на місцях їх розміщення, перехоплення фінансових потоків інших підприємств, відсутність конкуренції, переорієнтації ринку переважно на комерційні культури, загроза монополізації [19]. Що у свою чергу створює передумови для соціально-економічних небезпек безробіття, на які наражаються мешканці сільської місцевості.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Соціально-економічні небезпеки безробіття для інфраструктури аграрного ринку України пов'язані із багатьма проблемами, серед яких трудова міграція, що завдає найбільше збитків державі, через якісні та кількісні втрати трудового потенціалу країни. Невирішеними залишаються питання диспропорції попиту і пропозиції робочої сили, низького рівня кваліфікації працівників, тіньовий ринок праці. Незадовільною залишається діяльність соціальних служб, покликаних допомогти у вирішенні складних життєвих питань економічного, юридичного, психологічного, фінансового характеру. Диференційований підхід у наданні вакансій, некомпетентність працівників соціальних служб, бюрократія також перетворюються на небезпеки, які позбавляють бажання безробітних звертатись по допомогу до соціальних служб, а для мешканців сільських територій такі послуги взагалі є важко доступними. Що у свою чергу продовжує термін перебування у статусі безробітного і створює значну загрозу для суспільства через руйнацію особистісних цінностей.

Ситуація, що склалась в Україні потребує комплексного підходу з боку держави щодо вирішення проблем, пов'язаних із небезпеками безробіття, серед яких: удосконалення законодавчо-нормативної бази, орієнтованої на підтримку і захист безробітних громадян; тісна взаємодія роботодавців із службами зайнятості, диверсифікація економіки села, реформування ринку праці, створення нових робочих місць, покращення якості життя. Фундаментальність проблеми безробіття потребує подальшого вивчення та пошуку найбільш оптимальних рішень, з огляду на зовнішні та внутрішні чинники, виклики глобалізації.

Література:

1. Невоєнна О.А., Сінгуцька Я. О. Особливості соціально-психологічної адаптації безробітних. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Сер. Психологія*. 2011. Вип. 46. С. 128-130.
2. Пасічна В. Г. Психологічний аналіз безробіття як соціально-економічного явища. *Проблеми сучасної психології*. 2016. Вип. 34. С. 406-420.
3. Лук'янова Л. Безробіття як соціально-економічна проблема України та шляхи її розв'язання. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія. Педагогіка*. 2016. № 2. С. 147-152.
4. Солонінко К. С. Макроекономіка : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2015. 200 с.
5. Транченко Л. В. Безробіття як соціальна проблема ринкового суспільства. *Економіка та держава*. 2012. № 4. С. 12-15.
6. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег ; пер. с англ. А. Г. Милейковского, И. М. Осадчей. Москва : Прогресс, 1978. 494 с.
7. Денисюк О. М. Безробіття: стан, тенденції, загрози та шляхи його подолання в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2015. № 3. С. 28-33.
8. Ярова Л. Г. Аналіз рівня безробіття в Україні та напрямки його подолання. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Вип. 4. 2015. С. 752-755.
9. Рудік Н. М. Теоретичні та прикладні аспекти зайнятості населення. *Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку аграрного сектору економіки України : колективна монографія ; за ред. А. В. Руснак*. Херсон : ООО «ПКФ» СТАР «ЛТД», 2017. 432 с.
10. Afonso A. When the Export of Social Problems is No Longer Possible: *Immigration Policies and Unemployment in Switzerland. Social Policy and Administration*. 2005. Vol. 39, №. 6, P. 653-668. DOI: 10.1111/j.1467-9515.2005.00462.x.
11. Kieselbach T. Long Term Unemployment Among Young People : *The Risk of Social Exclusion. American Journal of Community Psychology*. 2003. №. 32: P. 69-76. DOI:10.1023/A:1025694823396.
12. Попов С. В. Види безробіття та критерії їх класифікації *Форум права*. 2006. № 3. С. 106-110.

13. Технологія профорієнтаційної роботи з безробітними, які тривалий час перебувають на обліку в державній службі зайнятості : колективна монографія ; за ред. С. О. Тарасюк. Київ : ІПК ДСЗУ, 2011. 312 с.
14. Методологічні положення щодо класифікації та аналізу економічної активності населення : затв. наказом Державного комітету статистики України від 19 січн. 2011 р. № 12. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0012832-11> (дата звернення: 19.10.2019).
15. Базика Є. Л. Психологічне здоров'я особистості як детермінанта успішної професійної реадaptaції. *Психологічні перспективи*. Вип. 9. 2012. С. 20-30.
16. Про затвердження Стратегії розвитку системи соціальних послуг для сім'ї, дітей та молоді на 2009-2014 роки / М-во України у справах сім'ї, молоді та спорту. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v4414643-08> (дата звернення: 19.10.2019).
17. Праця України. 2018 : статистичний збірник ; Державна служба статистики України. Київ, 2019. 242 с.
18. Економічна активність населення України : статистичний збірник ; Державна служба статистики України. Київ, 2019. 206 с.
19. Лесік І. М. Вплив латифундистів на соціально-економічний розвиток. *Економіко-управлінські аспекти трансформації та інноваційного розвитку галузевих і регіональних суспільних систем в сучасних умовах* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 11-12 квіт. 2019 р.). Івано-Франківськ, 2019. С. 58-60.

References:

1. Nevoienna, O. A. & Sinhuts'ka, Ya. O. (2011). Features of socio-psychological adaptation of the unemployed. *Visnyk Kharkiv's'koho natsional'noho universytetu im. V. N. Karazina*, 46, 128-130 [in Ukrainian].
2. Pasichna, V. H. (2016). Psychological analysis of unemployment as a socio-economic phenomenon. *Problemy suchasnoi psykholohii*, 34, 406-420 [in Ukrainian].
3. Lukyanova, L. (2016). Unemployment Socio-economic problem of Ukraine and ways to solve it. *Naukovyj visnyk Melitopol's'koho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu*, 2, 147-152 [in Ukrainian].
4. Soloninko, K. S. (2015). Macroeconomics. Kyiv: tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].
5. Tranchenko, L. V. (2012). Unemployment social problem of market society. *Ekonomika ta derzhava*, 4, 12-15 [in Ukrainian].
6. Kejns, Dzh. M. (1978) *General theory of employment, interest and money*. Moskva : Progress [in Russ.].
7. Denysiuk, O. M. (2015). Unemployment: state, trends, threats and ways to overcome it in Ukraine. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*, 3, 28-33 [in Ukrainian].
8. Yarova, L. H. (2015). Analysis of the unemployment rate in Ukraine and ways to overcome it. *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky*, 4, 752-755 [in Ukrainian].
9. Rudik, N. M. (2017) *Theoretical and applied aspects of employment*. In A.V. Rusnak, (Ed.), *Stratehichni napriamy sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy* (pp. 307-317). Kherson: TOV «VKF «STAR» LTD» [in Ukrainian].
10. Afonso, A. (2005). When the Ekhpport of Sotsial Problems is No Longer Possible: Immigration Politsies and Unemployment in Svtzerland. *Sotsial Politsiand Administration*, 39(6), 653-668 [in English]. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9515.2005.00462.x>.
11. Kieselbach, T. (2003). Long Term Unemployment Among Joung People : The Riskof Sotsial Ekhtslusion. *Ameritsan Journalof Tsommunity Psychology*, 32, 69-76 [in English]. DOI: <https://doi.org/10.1023/A:1025694823396>.
12. Popov, S. V. (2006). Types of unemployment and criteria for their classification. *Forum prava*, 3, 106-110 [in Ukrainian].
13. Tarasiuk, S.O. (Eds.). (2011). *Technology of vocational guidance work with the unemployed who have been registered with the state employment service for a long time*. Kyiv: IPK DSZU [in Ukrainian].
14. Order of the State Statistics Committee of Ukraine on approval of methodological provisions on classification and analysis of economic activities of the population № 12. (2011, January 19). Kyiv: State Statistics Committee of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0012832-11>.
15. Bazyka, Ye. L. (2012). Psychological health of the individual as a determinant of successful professional rehabilitation. *Psykholohichni perspektyvy*, 9, 20-30.
16. Order of the Ministry of Ukraine for Family, Youth and Sport Affairs on approval of the 2009-2014 strategy for the development of social services for families, children and young people № 4414 (2008, November 4). Kyiv: Ministry of Family Affairs; Youth and Sports. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/shov/v4414643-08> [in Ukrainian].
17. Senik, I.V. (Eds.). (2019). *Statistical book «Work of Ukraine in 2018»*. Kyiv: State Statistics Service of Ukraine. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/08/zb_pu2018_pdf.pdf [in Ukrainian].
18. Osipova, I.I. (Eds.). (2019). *Statistical Book «Economic Activity of Ukraine 2018»* Kyiv: State Statistics Service of Ukraine. Retrieved from https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2019/zb/07/zb_EAN_2018.pdf [in Ukrainian].
19. Lesik, I. M. (2019). Influence of latifundists on social and economic development. *Ekonomiko-upravlins'ki aspekty transformatsii ta innovatsijnoho rozvytku haluzevykh i rehional'nykh suspil'nykh system v suchasnykh umovakh* : materialy vseukrains'koi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi (pp. 58-60). Ivano-Frankiv's'k [in Ukrainian].

